Dewlet û Mîrgehên Kurdî

di Serdemên Navîn û Nû da

Senterê Zaxo bo Vekolînên Kurdî li Fekoltîya Zanistên Mirovayetî - Zankoya Zaxo Konferansa xwe ya Navdewletî ya 7ê dê li jêr navûnîşanê "Dewlet û Mîrgehên Kurdî di Serdemê Navîn û Nû da" li rojên 3-4/Gulana/2023 bigêrît.

7 Heftemîn Konferansa Navdewletî

Rênimayên Nivîsînê

1. Lîjneya zanistî ya konferansî vekolînan bi zimanên (kurdî, ʿerebî, tirkî, farisî) werdigrît.
2. Kurteya vekolînan li gel nivîsîna pênc peyvên serekî ji 500 peyvan kêmtir nebît.
3. Vekolîn ji (10.000) peyvan neborît.
4. Bo nivîsîna vekolînan ev fonte bêne bikarînan: Bo zimanên kurdî û farisî: Unicode; bo zimanê ʿerebî: Simplified Arabic; bo zimanên înglîzî, kurdîya latênî û tirkî: Times New Roman.
5. Nivîsîna vekolînan dê li dûv rêbaza (harvard) bît

Jivanên girîng

1. Hinartina kurteya vekolînê: 1/11/2022
2. Wergirtin û redkirina kurteya vekolînan: 15/11/2022
3. Hinartina vekolînan bi şêweyekî temam: 1/2/2023
4. Haydarkirina pesendkirin an redkirina vekolînan: 1/3/2023
5. Girêdana konferansî dê li rojên 3 û 4/Gulana/2023 bît.

Zakho Centre for Kurdish Studies

(+964 (0) 751 536 1550)
hum.isc2023@uoz.edu.krd

Zakho Centre
for Kurdish Studies

Pênaseya Giştî

Kurd milletekî niştecih ê rojhilata navîn ê kevin e û hindî ku tête zanîn her di vê erdnîgarîya niha tê da dijîn hebûne. Kurdan di dîroka xwe da gelek dewlet, mîrgeh, hukumet û xanedanên wekî avahîyên sîyasî damezrandine. Lê belê di pergala sîyasî ya bi paradîgmaya netewe-dewletên modern a sedsala 20an da teşegirtî, dîroka wan bi awayekî hejî nehatîye behskirin. Helwesta akademîya ev paradîgmaye qebûlkirî, xebatên li ser dîrok û çanda kurdan bo demekî dirêj paş existîye. Li ser binaxeyê vê hizrê, Senterê Zaxo bo Vekolînên Kurdî bi fer dît ku heftemîn konferansê xwe li dor babetê dewlet û mîrgehên kurdan ên li serdemên navîn û nû da pêk bînît da ku bi berfirehî jîyan, şaristanî û karîgerîya wan rêveberîyan derkevît meydanê.

Di serdemê Îslamî da taybetî di sedsalên 10 û 11 ên zayînî yên serdemê navîn da hinek dewletên kurdan ên wekî Rewadî, Şeddadî, Hesenweyhî, ‘Eyarî (‘Enezî), Merwanî (Dostekî) û Eyyûbî derkeftin meydanê û van rêveberîyan li Kurdistanê û derdora wê roleke mezin gêran. Piştî helweşîna hinek ji van dewletên kurdî, taybetî di serdemê dawî yê ‘Ebbasîyan da, di encama texrîbatên Moxolan hinek dewlet û mîrgehên nû li Kurdistanê hatine avakirin. Herwisa di sala 1258ê da hilweşandina xîlafeta ‘Ebbasîyan a li Bexdayê jî bû egerê peydabûna çendîn hêzên din li Kurdistanê. Hindek ji vana li ser destê malbatên xudan hejmûn bo dewlet û mîrgehên bi hêz hatine guhorîn. Digel vê çendê, gelek hozên kurd bi rengekî konfederatîfî xwe bi rêk êxistin û bûne egerê peydabûna pêkhateyên şêweyê mîrgehan ên wekî ‘eşîretên mîrî têne binavkirin.

Di vê çarçovê da, li dû vegêrana Şerefxanê Bidlîsî ya di pirtûka Şerefnameyê da, ji xanedanên kurdan di asta 5 padîşahî/melîkî, 6 dewlet û 22 mîrgehan da rêveberîyên sîyasî yên kurdî hatine damezrandin. Hindek ji wan ên wekî Bidlîs, Erdelan, Şenbo (Hekarî), Behdînan (Amêdîyê), Botan (Cizîr), Baban û Soran bûne xudanê desthelateke reha û hinekên dî jî yên wekî Xîzan, Palo, Çemîşgezek û hwd. desthelata wan di asteke nizimtir da bûn.

Ber bi sala 1501ê bi damezrandina dewleta Sefewî ve he-

wayê sîyasî hate guhorîn. Bi rastî Şah Îsmaîlê Qizilbaş muhawele kir ku rêveberên Turkuman bikete rêveberên mîrgehên kurdan, lê belê li hemberî vê bizavê tûşî berxwedaneke xurt hat. Xetereya Îranê ya li ser Enedolê, Osmanî tirsandin û li Stenbolê Sultan Selîmê soza sîyaseteke çalak dayî hate li ser textî. Sultan Selîm bi harîkarîya mîr û begên Kurdistanê, bi teserûfkirina mesrefên eskerî û lojîstîkî ve li hemberî Şah Îsmaîl serkeftin bi dest xwe ve îna. Şerê Çaldîranê yê di sala 1514an da di navbera Sefewî û Osmanîyan da rûdayî, karîgerîyeke mezin li ser paşeroja mîrgehên Kurdistanê kir. Paşê bi navgînîya Mewlana Îdrîsê Bidlîsî ve rêveberîya Kurdistanê li ser mîr û hakimên kurd ve îltîhaqî Dewleta Osmanî kirin. Li ser vê çendê, Dewleta Osmanî li herêmê di çarçova qanûna îstîmaletê da, rêveberîyên kurdan ên li ser bingehê hûqûqa mîratî/irsî (eba an cedd) ya xudanê şêweyê serbestîyeteke hinek bi selahîyeta berfireh û hinek jî nîspeten bi selahîyeta berteng, qebûl kirin.

Dewleta Osmanî ji ber tebî'etê xwe yê navendîparêz di demeke kurt da mafê mîrên kurdan ê li ser bingehê qanûna mîratî/irsî hatî dananê peyderpey bin pê kir û rêveberîyên di bin teserûfa mîrên kurdan da bi merkeza xwe ve girêda. Wisa ku merkezîbûna bi pêvajoya Tenzîmatê ve bi lez ketî, heta nîva sedsala 19an da hemî mîrgehên kurdan ji nav bir. Paşê li Kurdistanê serdema wekî retrîbalîzasyonê tête binavkirin dest pê kir. Aktorên serdema nû, bûne reîs 'eşîr, axa û şêxên terîqetan.

Armanca Konferansê

Armanca konferansê pêşkêşkirina agahîyên derbarê dîroka giştî ya dewlet û mîrgehên kurdan ên di serdema navîn û nû da ye. Dê behsê girîngîya dewlet û mîrgehên kurdî û rola wan a sîyasî û civakî bête kirin. Dîyar e ku agahî û xebatên têr û tesel ên derbarê vî babetî da kêm in. Ji ber vê çendê, bi belgeyên nû ve rakirina mor û morana li ser mîrgehên kurdan ên li ser sînorên dewletên Osmanî û Îranê bi cih bûyî û derêxistin a dîroka serdemê tête armanckirin. Herwisa bi krîtîzekirina arşîvên Osmanî û Îranî

û kronîkên serdemê ve rohnkirina peywendîyên rêveberîyên sîyasî yên navborî yên digel van herdû dewletan jî armanceke serekî ye. Di vê çarçovê da, taybetî dê girîngî bi agahîyên ji alîyê vekolerên piştbestîyê bi belgeyên arşîvan û kronîkan dikin û bi awayekî objektîf wan agahîyan der meyan dikin, bête danê.

Xaleke din a girîng jî ew e ku xebatên li ser dewlet û mîrgehên kurdan ên heta îro hatine kirin ku bi xwe gelek kêm in, zêdebarî li ber sîya perspektîfa sîyasî rawestayî ne. ji ber vê çendê divêt bête gotin ku xebatên derbarê sosyo-ekonomîk, çandî, teolojîk, antropolojîk û etnolojîk ya mijarê kêm in. Bi vê perspektîfê ve tête hêvîkirin ku ev kêmasî bêne rakirin.

Tewerên Konferansê

Konferansa bi navûnîşanê "Dewlet û Mîrgehên Kurdî di Serdemên Navîn û Nû da" ji çendîn teweran pêk dihêt ku di xalên jêrî hatine kurtkirin.

A: Dîroka Sîyasî ya Dewlet û Mîrgehên Kurdî

1- Dewlet û mîrgehên kurdî yên pêşeng di serdemê navîn da: "Rewadî, Şeddadî, Hesnewî, 'Eyarî ('Enazî), Merwanî (Dostekî), Eyyûbî li Kurdistanê.

2- Peywendîyên navxeyî û derekî yên dewlet û mîrgehên kurdan.

3- Kevtin û bi dawîhatina serdemê yekê ya mîrgehan li Kurdistanê di serdemê navîn.

4- Jêderên xwandina dewlet û mîrgehên kurdan li serdemê navîn.

5- Destpêka peydabûna sîstemeke nû yê mîrgehan li Kurdistanê di sedeyên sêzde û çardeyê zayînî.

6- Mîrgehên kurdî li serdemê dewletên Qereqoyûnlû û Aqqoyûnlû di sedeyê panzdehê.

7- Mîrgehên kurdan û hevrikîya Osmanî- Sefewî di destpêka sedeyê şanzdehê.

8- Biryar û fermanên Osmanî yên taybet bi mîrgehên kurdî ve.
9- Mîrgehên kurdî di rêkkeftinên Osmanî- Îranî da.
10- Rolê mîrgehên kurdan di şerên navxeyî û derekî yên dewleta Osmanî da.
11- Peywendîyên wîlayetên Osmanî li gel mîrgehên kurdî.
12- Çaksazîyên Osmanî û karîgerîya wan li ser mîrgehên kurdî.
13- Berjewendîyên dewletên zilhêz li Kurdistanê di dest-pêka sedeyê nozde û kartêkirina wan li ser paşeroja mîrgehan.
14- Dûmahîya serdemê dûyê yê mîrgehan li Kurdistanê di sala 1851ê, eger û encam.

B: Şaristanî, Avedanî û Rewşenbîrî

1- Şaristanî û avedanî: Kele, medrese, rê, pire, xan, bazar û hwd.
2- Senterên zanistî li Kurdistanê di serdemên navîn û nû li jêr sîbera hukmê mîrgehên kurdî.
3- Medreseya kurdî: Weqfên wan, rêbaz, babetên zanistî, zana.
4- Mîrên kurd û handana nivîsîn û giringîdan bi ziman û edebê kurdî.
5- Belgename û destxetên kurdî û bîyanî sebaret mîrgehên kurdan.
6- Pişikdarîya mîrên kurdan di nivîsîn, tomarkirin û danana dîwanên hozanan.

C: Rêveberî

1- Pêkhata rêkxistina kargêrî di dewlet û mîrgehên kurdî da di serdemê navîn.
2- Mîrgehên kurdî di sîstem û rêkxistinên kargêrî yên Osmanî da di sedeyê şanzdehê.
3- Dabeşkarîyên kargêrî di nav mîrgehên kurdî da.
4- Heremê kargêrî di mîrgehên kurdî da: Sazî û pileyên kargêrî di mîrgehên kurdî da; mîr, wezîr, ketxuda, qazî, mufti, katib, leşker û hwd.

5- Rolê mîrên kurd di birêvebirina senceq û wîlayetên Osmanî li derveyî Kurdistanê: Walî, mîrên senceqan, arpaliq, danên zeamet û tîmaran û hwd.

6- Rola mîrên kurd û leşkerê Osmanî.

D: Aborî

1- Jêderên aborî yên dewlet û mîrgehên kurdan.

2- Aborê gundên kurdan.

3- Samanên sîrûştî.

4- Bac û xwîk.

5- Bazirganî.

6- Pîşesazî.

E: Jîyana Civakî

1- Bajêr û gund.

2- ‘Eîretên kurdan, ‘eşîretên kurdan li jêr hukmê mîrgehan.

3- Hemerengîya nifşî (etnîkî) li Kurdistanê.

4- Sîyaseta mîrên kurd li hember pêkhateyên ayînî û mezhebî.

5- Jîyana ayînî û rêbazên sûfîgerîyê.

Rênimayên Nivîsînê:

1. Lîjneya zanistî ya konferansî vekolînan bi zimanên (kurdî, ‘erebî, tirkî, farisî) werdigrît.
2. Kurteya vekolînan li gel nivîsîna pênc peyvên serekî ji 500 peyvan kêmtir nebît.
3. Vekolîn ji (10.000) peyvan neborît.
4. Bo nivîsîna vekolînan ev fonte bêne bikarînan: Bo zimanên kurdî û farisî:

Unicode; bo zimanê 'erebî: Simplified Arabic; bo zimanên înglîzî, kurdîya latênî û tirkî: Times New Roman.

5. Nivîsîna vekolînan dê li dûv rêbaza (harvard) bît.

Jivanên girîng:

1- Hinartina kurteya vekolînê: 1/11/2022

2- Wergirtin û redkirina kurteya vekolînan: 15/11/2022

3- Hinartina vekolînan bi şêweyekî temam: 1/2/2023

4- Haydarkirina pesendkirin an redkirina vekolînan: 1/3/2023

5- Girêdana konferansî dê li rojên 3 û 4/Gulana/2023 bît.

Bo peywendîkirinê:

nameyên elektronî bo evê mailê dê bêne hinartn:

hum.isc2023@uoz.edu.krd

bo pitir pêzanînan peywendîyê bi vê hejmarê biken:

00 964 751 536 1550.

Têbînî:

Ji bilî mezaxtina hatinûçûnê hemî mezaxtin li ser milê konferansî ye.

Lîjneya zanistî :

1. Prof.Dr. Hogir Tahir Tewfiq	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Serokê konferansî
2. Asst. Prof.Dr. ʽEbdulsalam Necmedîn ʽEbdullah	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Serokê senterê Zaxo bo vekolînên kurdî
3. Asst. Prof.Dr. Nizar Eyûb Hesen	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Serokê lîjneya zanistî
4. Prof.Dr. Xelîl ʽElî Murad	Zanîngeha Selaheddîn	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
5. Prof.Dr. Husên Osman ʽEbdulrehman	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
6. Asst. Prof.Dr. Diyar ʽEbdulkerîm Seîd	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
7. Prof.Dr. Ferset Merî Îsmaîl	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
8. Prof. Dr. Şewket Arif Mihemed	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
9. Prof. Dr. Xizîr ʽEbas Mihemed	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
10. Prof. Dr. Xetab Îsmaîl Ehmed	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
11. Prof. Dr . Şerzad zekariya Mihemed	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
12. Asst. Prof.Dr. Lulaf Mistefa Selîm	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
13. Asst. Prof.Dr. Xesan Welîd Mistefa	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
14. Asst. Prof.Dr. Faxir Hesen Yûsif	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
15. Asst. Prof.Dr. Tariq Ahmid Şexo	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
16. Asst. Prof.Dr.Osman Abdulkerim Omer	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
17. Asst. Prof.Dr. Evin Mihemed Hesen	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
18. Asst. Prof.Dr. Mihemed ʽEbdulqadir Husên	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
19. Asst. Prof.Dr. Kameran Îbrahîm Xelîl	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
20. Asst. Prof.Dr. Heyder Leşkerî	Zanîngeha Zaxo	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
21. Dr. Ismail Şames	Zanîngeha ʽEllame Tabataî	Îran	Endam
22. Dr. Hêmin ʽUmer Ehmed	Zanîngeha Soran	Herêma Kurdistanê/Iraq	Endam
23. Prof. Dr. Abdurrahman Acar	Zanîngeha Dîcleyê	Tirkîye	Endam
24. Asst. Prof.Dr. Sabri Ateş	Zanîngeha Southern Methodist	Tirkîye	Endam
25. Asst. Prof.Dr. Fatih Gencer	Zanîngeha Mêrdîn Artûqlû	Tirkîye	Endam
26. Asst. Prof.Dr. Ercan Gümüş	Zanîngeha Mêrdîn Artûqlû	Tirkîye	Endam
27. Asst. Prof.Dr. Ercan Çağlayan	Zanîngeha Mûş Alparslan	Tirkîye	Endam
28. Asst. Prof.Dr. Ömer Tokuş	Zanîngeha Bîngolê	Tirkîye	Endam
29. Asst. Prof.Dr. Metin Atmaca	Zanîngeha Zanistên Mirovayetî ya Enqere	Tirkîye	Endam
30. Asst. Prof.Dr. Fasih Dinç	Zanîngeha Mêrdîn Artûqlû	Tirkîye	Endam
31. Asst. Prof.Dr. Yalçın Çakmak	Zanîngeha Mûnzûrê	Tirkîye	Endam
32. Dr. Ekrem Akman	Zanîngeha Mêrdîn Artûqlû	Tirkîye	Endam
33. Dr. Nevzat Keleş	Zanîngeha Bîngolê	Tirkîye	Endam
34. Dr. Mehmet Rêzan Ekici	Zanîngeha Mêrdîn Artûqlû	Tirkîye	Endam
35. Dr. Abdülgani Kaçar	Zanîngeha Mêrdîn Artûqlû	Tirkîye	Endam
36. Dr. Yusuf Baluken	Zanîngeha Bozok a Yozgatê	Tirkîye	Endam
37. Dr. Sacha Alsancakli	Zanîngeha Inalco's Eurasian Studies	Tirkîye	Endam
38. Dr. Yaşar Kaplan	Zanîngeha Hakkarî	Tirkîye	Endam
39. Dr. Abdusselam Ertekin	Zanîngeha Dîcle	Tirkîye	Endam
40. Doktorant Cafer Açar		Tirkîye	Endam
41. Abdullah Demir	Zanîngeha Bîngolê	Tirkîye	Endam

Lijneya Amadekar/ Zankoya Zaxo:

1.	P.h.d. Macid Mihemed Yûnis	Serok
2.	P.h.d. Şivan Qasim Hesen	Endam
3.	M. Xurşîd Mihemed Reşîd	Endam
4.	M. Cum'e Mihemed Qadir	Endam
5.	M. Warhêl Îsmaîl 'Umer	Endam
6.	M. Karwan Salih Weysî	Endam
7.	M. Kawan 'Umer Îsmaîl	Endam
8.	M. Hejar 'Ebdullah Husên	Endam
9.	M. Silêman Şefîq	Endam
10.	M. 'Umer 'Ebdulrehman 'Umer	Endam
11.	M. Jêhat Qadir Hesen	Endam
12.	M. Wehîd Ni'met Remezan	Endam
13.	M. Pale Îsa	Endam
14.	M. Warhêl 'Ebdulbaqî	Endam
15.	M. Cegerxwin Cemîl Emîn	Endam
16.	M. Mihemed Hacî Hemîd	Endam

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکولینێن کوردی

zcks@uoz.edu.krd +964(0)751 536 1550
Iraq- Kurdistan region, Zakho- Univesity of zakho